

ŠIAURINĖ KRONIKA

Vasario 22

Vakar mirė tėvas. Prieš porą dienų autoatsakiklyje radau vyro balsą, kuris keletą sykių pakartojo mano vardą, lyg šaukdamas, lyg apgailestaudamas. Balsas buvo visiškai nepažįstamas – ištryniau drauge su kitais nereikšmingais pranešimais. Dabar ėmė smelktis priekaištinga nuojauta: tarsi žinočiau, kam tas balsas galėjo priklausyti.

Vienatvė mėgsta mirtį. Kaimynė, gyvenanti viršuje, tvirtina girdėjusi riksmą. Dabar tėvas guli savo guolyje, apatinis žandikaulis parištas marlės tvarsčio atraiža. Vis tiek išsižiojęs. Atrodo, lyg miegotų. Jis ir miegodavo išsižiojęs, tik nebegirdėt knarkimo, veidas mėlynas, per lūpų kraštą – šviesiai rausvo skysčio nuoteka. Plyšo širdis.

Šuo išsigandęs. Jeigu tikrai suprastų, kas atsitiko jo šeimnininkui, ir jeigu savo ištikimybę išgyventų kaip instinktą – turėtų nusižudyti. Žvalgosi neramiai, vizgina uodegą. Nekilmingas šuo.

Su seserim važiuojam į rajono centrą pirkti karsto ir dar kažkokių būtinų smulkmenų: batų tėvui, marškinių, vainiko, – kažkodėl išrenku papuoštą kalijų žiedais, turbūt plastmasiniai, tikrų eglišakių fone. Klaikus *deathshops**: vainikai, kryželiai, gedulingos juostos su banaliausiais užrašais, bet taip daro visi, žmogus čia miršta ne sau, o kaimynams, tris dienas trunkanti muilo opera, pikta banalybė.

Pirkom karstą, – jie sukrauti šalia gedulingų reikmenų parduotuvės esančiame garaže, paskutinioji transporto priemonė. Jaunystėje tėvas vienas pirmųjų apylinkėje įsigijo raudoną čekišką „Jawą“**, mėgo ja didžiutis net ir vėliau, kai vairavo tik arklį.

Pirkom ne patį pigiausią, vidutinį. Tėvas buvo vidutinio ūgio. Dabar atrodo sumažėjęs, dar labiau sulysęs, tik krūtinė išsišovusi. Moterys perrenginėja tėvą, sustingusios rankos nelenda į rankoves, kai norėdamas padėti paimu jį už rankos, išsigąstu, kad nulašiu – lyg ne ranką laikyčiau, o varveklį. Vėliau, kai pakeliu kūną už pažastų, jau perkeliant iš guolio į karstą – vėl nemalonus pojūtis, atrodo, jog tėvo pažastys permirkusios šaltu prakaitu. Miręs kūnas skleidžia šaltį. Nėra šaltas savaime, bet spinduliuoja šaltį į aplinką. Paliečiu melsvą tėvo ausį – deginantis, lipnus šaltis.

Su pusbroliu, miestelio seniūnu, vaikščiojom po kapines. Čia visi kovoja dėl vietos: kad ant kalnelio, padoresnių kaimynų kompanijoj – matyti nemažai rezervuotų vietų, o vietos jau visiškai mažai, čia daugiau mirštama, nei gimstama. Mums beveik pasisekė, nors ir ne ant kalnelio, ir tvora netoli, bet tėvo galvūgalyje bus eglė, greitai ji visiškai užstos tvorą, ir kol saulė kybos Rytuose, mes ant tėvo kapo šešėlį. Ir pageltusius spyglius.

Tiek visokių taisyklių, – visi žino, kaip turi būti papuoštas karstas, kiek žvakių, kokia muzika, koks katafalkas, kokie gedulingi pietūs. Gerai, kad žino, nes aš, vienintelis likęs vyras šeimoje, nė velnio nežinau. Bent jau fotografo atsisakėme, pilni stalčiai nuotraukų su karstais ir vainikais, bet šios rūšies nekrofilija* niekas nesidomi. Beje, fotografuojamasi irgi ne dėl nuotraukų, ne dėl atminimo, dėl to, kad taip reikia, įprasta.

Motinai vieta taip pat atrodo nebloga, sako, bus šalia vietos ir jai. Man patinka senosios kartos racionalumas savo ateities atžvilgiu. Jaunas retas kuris pagalvoja, kad jam gali atsitikti tokia nesąmonė kaip mirtis, kapinės, nulis.

* *Deathshop* (angl.) – Mirties parduotuvė (Red.)

** „Jawa“ – motociklas, gamintas buvusioje Čekoslovakijoje. (Red.)

* Nekrofilija (gr. *Nekros* – lavonas, negyvas; *philia* – meilė) – lytinis nukrypimas, kuomet jaučiamas seksualinis potraukis lavonams. Kartais laikoma fetišizmo atmaina, šiuo atveju fetišas – negyvas žmogus. (Red.)

Vos miręs tėvas buvo išsižiojęs, dabar lūpos susičiaupė, lyg būtų susitaikiusios su neatšaukiamu nuosprendžiu, ir atrodo, kad jis šypsosi. Prisivalgęs kažkokio melsvai dažančio maisto.

Rašydamas šiuos žodžius, pagaunu save galvojantį, – ar ne per mažai kenčiu. Jeigu dar galiu rašyti ir net – ironizuoti. Kartuju sau kaip mantrą – tik nepradėk gailėti savęs, tik nepradėk gailėti savęs, nieko nėra šlykščiau, kaip pasiduoti patetikai** tokią akimirką. Padeda, nors kiek pagundų išskysti, susileisti. Tėvas dar nespėjo atšalti, o sūnus jau kala tekstą apie jo mirtį.

Ne, tėvas jau pakankamai atšalo. Mes jį nakčiai palikome vienut vienutelį didelėje tuščioje salėje, priklausančioje lyg ir Šaulių sąjungai, lyg ir Bažnyčiai. Anksčiau čia buvo Kultūros namai, tris ar keturis kartus per savaitę rodydavo kiną, atvažiuodavo koncertuoti netgi respublikinio dydžio žvaigždės. Vėliau viskas baigėsi, grąžino turtą buvusiems šeiminkams, o šaulių šiame miestelyje gal trys, iš neprižiūrimo pastato liko apgailėtinas vaiduoklis užkaltais langais – stiklus išvogė arba išdaužė. Vaikščiodamas aplink karstą, žiūrėdamas į nusitrynusias pragaro spalvos grindis prisimenu, kaip šokdamas čia glamžydavau mergas, o į išgąstingą klausimą – koks ten daiktas apačioje, prie šlaunies – išdidžiai atsakydavau: peilis kelnių kišenėj. Kaip ir visi keturiolikamečiai.

Nakčiai patarė nepalikti neuždengto karsto – kad iš ryto nerastume tėvo apgraužtu veidu, nors ir abejotina, kad čia veistųsi pelės. Šalta ir tuščia. Vežamas tėvas, matyt, pasislinko karste – batų galai spiriasi į dangtį, neužsidaro. Pakišu ranką po galva, kita ranka suimu už atlapų – vėl bijau, kad nuplėšiu galvą, toks plonas ledo kaklas.

Norėčiau sušukuoti jo plaukus, bet neturiu šukų. Esu keletą sykių jį apkirpęs – pats paprašydavo, gal tai galėtų kažką reikšti (M. Foucault* būtinai čia atrastų ką nors savo seksualumo istorijai), nes kaip kitaip paaiškinti tėvo norą atkišti galvą visiškai nemokančiam kirpti sūnui? Ieškau tėvo meilės ženklų? Ant plauko kabantis intymumas.

Vėl netyčia prisiliečiau tėvo ausies – tuščia jo ausies geldelė, visiškai tuščia.

Kaip jam turėtų būti ten šalta, vienu kostiumu, tuščioje salėje.

Naktį žadėjo iki dvidešimties šalčio.

Vasario 23

Užvakar mirė tėvas. Turėčiau prisiminti ką nors svarbaus, ką nors skaudaus – kokia proga draskyti šašus, – apkaltinti tėvą ir tuojau pat atleisti, ir mėgautis savo, atleidžiančiojo, kilnumu. Arba – ką nors malonaus, po to leisti į sentimentus ir apverkti netektį.

O prisimenu kažkokį kvailą epizodą: tėvas nuo aukštai sukrauto vežimo meta šieną žemyn, kur aš prie oro pūtiko žiočių (toks keistas aparatas, užpučiantis ilgu vamzdžiu šieną į fermų palėpę) reguliuoju srautą, kad neužsikimštų. Tėvas dar stiprus, stipresnis už mane. Kartais nespėju su juo, vamzdis užsikemša, ir man, kankinamam klaustrofobijos**, tenka lįsti į ankštą vamzdį krapštyti kamščio.

Didaktas Hieronymus Boschas van Akenas***, paišęs patarles ant medinių skydų.

Tėvas iš savojo šieno vežimo jau išpešė viską, kas įmanoma.

** Patetika – didelis jausmingumas, jausmų pakilimas, patosas. (Red.)

* M. Foucault (Mišelis Fuko, 1926–1984) – prancūzų istorikas ir filosofas, padaręs didelę įtaką ne tik filosofijos, bet ir kitų humanitarinių bei socialinių mokslų srityse. Siejamas su struktūralizmu ir poststruktūralizmu. Be daugybės kitų svarbių veikalų, parašė didelę studiją „Seksualumo istorija“ (1974). (Red.)

** Klaustrofobija – uždary, ankštų patalpų baimė. (Red.)

*** Hieronymus Boschas van Akenas (Jeronimas Boschas, 1450–1516) – flamandų ankstyvojo Nyderlandų meno dailininkas. XX a. siurrealistai jį laikė vienu savo pirmtakų. Garsiausi jo darbai vaizduoja alegorinę žmogaus nuopolio istoriją – iš Rojaus į Pragarą. Paveiksle „Žemiškųjų malonumų sodas“ kiekviena jo scena, spėjama, vaizduoja kokią pamokomą mintį, patarlę, nuodėmės ar dorybės alegoriją. (Red.)

Aš dar laikais įsikibęs kuokšto šiaudų. Manantis, jog pasaulis prasmingas tiek, kiek nespėju jo užrašyti.

Romėnų filosofai tiesiog liguistai domėjosi savimi, vėliau paaiškėjo, jog tai naudinga ir kitiems.

Salėje taip šalta, kad lankytojai ilgai neišveria, ir šeima liekame su tėvu. Moterys linkusios graudintis, mano galva pilna nuožmaus absurdo gūsių, pasiūlau sulaužyti taisyklę „apie mirusius gerai arba nieko“, ir atmosferoje tvyrojęs stroncio* švytėjimas kiek apmalšta. Visi šie budėjimo prie mirusiojo ritualai atėję iš bendruomeninių įsijautimų. Nebėra bendruomenės, ritualai tušti, salė tuščia, tėvas guli valtyje, o valtis ant kranto, kuris jam visiškai svetimas ir nebereikalingas. Bet papročiai, net ir mirę, vis dar alsuoja.

Kartais, priėjęs arčiau karsto, lyg išgirstu garsą, lyg alsuotų. Aš bijočiau pasilikti su juo vienas naktį. Bijau numirėlių, jie nepripažįsta giminystės saitų, jų giminė – visa po žeme. Šaltoje salėje šaltas kūnas, šalčio generatorius – buvusi tėvo vieta, kevalo luotas, lukštas. Ir taip užsimanau jo paklausti – kaip vis dėlto ten buvo su Stalino paminklais, kuriuos jis pasakojo matęs velkamus tuščiomis ankstyvo Vilniaus gatvėmis, kada tai buvo? Kai jis tarnavo kariuomenėj, Šiaurės miestelyje**? Nieko nebėgaliu pasitikslinti, perklausti – tėvo ausis pilna lavoninių nuodų tylos.

Buvo atvažiuavęs Šarūnas***, pasiūlė „Xanax'o“****. Nepasitiki mano nervais, nors jam aiškinu, jog mano rašymai apie mirtį (Viešpatie, kiek apie ją esu pripaistęs) nenuėjo veltui – ji jau ne tokia laukinė, ji jau šiek tiek prijaukinta, ji nedarko mano veido pasišlykštėtinomis grimasomis. Šarūnui mano kalbos, matyt, nekelia didelio įspūdžio, pataria praryti piliulę „X“. Boschas savo jautrumą pasauliui bandė pridengti ištapytais medžio gabalais, Šarūnas – drobės. Siurrealistai, pašąmonės astronautai, nieko nepadarysi, bet kartais jie labai padeda.

Stebėjau savo veidą veidrodyje: paakiai kiek juostelėję, tačiau nieko įspūdingo, dar nepanašu į pandą, kinų valstiečių sugautą ryžių laukuose. Neskustas smakras taip pat be jokio tragiškumo kontūro, labiau primena nešvarią, susiglamžiusią nosinę. Jokio kančios archetipo***** bukai į save spoksančiose akyse. Absurdo veidas bedugnis. Dievas sukūrė mane ir atidavė mane man pačiam – elkis kaip išmanai. Kuris iš mūsų didesnis cinikas? Kita vertus, galima jį suprasti – su motina buvom užsukę į bažnyčią žvakių. Būčiau Dievas, nė už ką negyvenčiau tokia klaidinga negyvame, nejaukiame, tokia butaforiniame būste. Čia – tik mirusiųjų Dievui.

Niekaip negaliu sutapatinti tėvo su tuo, kas iš jo liko, su lavonu. Jeigu jis sujudėtų, duotų kokį nors ženklą, net jeigu vos vos krusteltų jo krūtinė, pučiama ne mirties dujų, o papildančių plaučių – pripažinčiau tapatybę. Išsigąščiau, pašiurpčiau, bet pripažinčiau. Žiūriu į tolydžio vaškėjančias rankas ir veidą ir niekaip negaliu sutapatinti. Štai mirtį su mirtimi – sutapatinau, anksčiau buvusi kiek abstraktoka, metaforiška, dabar ji nusikratė literatūriškumo, identifikacija* įvyko, o tėvo su numirėliu – niekaip. Ne tėvas – kažkoks atspaudas, kaukė, lėlė, kopija ir, beje, ne itin talentingai pagaminta kopija.

Mirtis galėtų būt genialesnė.

Norėčiau būti negailestingai dokumentalus**, bet negailestingumas sau pačiam sunkiai įveikiamas, žinau, jog yra riba, kurios neperžengsiu, kurios negaliu įveikti, ir dar esu įsitikinęs, kad būtinai ją peržengčiau, tik kur, po velnių, ta riba manyje slypi. Kad ir kiek jų įveikčiau, atsiranda dar ir dar –

* Stroncis – cheminis elementas (Sr). Jo izotopai – radioaktyvios, ilgai nesuyrančios medžiagos, randamos ir mirusiųjų kūnuose. (Red.)

** Šiaurės miestelis – Vilniaus miesto dalis, mikrorajonas. (Red.)

*** Šarūnas – esė autoriaus Sigitos Parulskio draugas tapytojas Šarūnas Sauka (g. 1958). (Red.)

**** Xanax (Ksanaks) – raminamieji vaistai. (Red.)

***** Archetipas (gr. *archē* – pradžia; *typos* – pirminė forma) – bendriausia prasme pirmavaizdis, prototipas. (Red.)

* Identifikacija – tapatybės nustatymas ir pripažinimas, sutapatinimas. (Red.)

** Dokumentalus – pagrįstas dokumentais, užfiksuotas. (Red.)

begalinis barjerų ratas, judėjimas ratu, vainiku, į tą patį tašką. Gal tai sąmonės ar pasąmonės kompozicija, sauganti žmogų nuo išprotėjimo? O gal man paprasčiausiai trūksta talento būti drąšiam arba atvirkščiai – drąsos būti talentingam, iki galo, iki aptemimo.

Sukasi ir sukasi gedulingos muzikos kasetė, nyki muzika, bet kai ji skamba, ne taip šalta. Solistas rečitatyvu (toks saldus bažnytinis progiesmis) pranešinėja: „Trečioji paslaptis... ir pasiuntė į pasaulį apaštalus...“ Galėtų troleibusuose pranešinėti stotelių pavadinimus. Giedotojai ima nesiliaudami kartoti: Viešpatie, atleisk nusidėjėliams, atleisk... atleisk... atleisk... Tuščioje salėje pasigirsta ištartas pusbalsiu – „Neatleisiu“. Sesuo dėbteli priekaištingai. Sakau motinai: baisu būtų, jeigu pats Viešpats iš aukštybių rikteltų „Neatleisiu!“ Mama supratingai linkteli galvą ir, lyg pajutusi baisumo tūrį, pritaria: „Baisu“. Dar kiek, ir imsiu įžeidinėti Dievą, tai yra savo skystus ir visai nebeaiškius religinius jausmus. Tėvas buvo absoliutus ateistas.

Lyg ir turėčiau būti savimi šioje tragikomiškoje laidotuvių misterijoje, bet savimi galėčiau būti tik savo paties laidotuvėse. Irgi netiesa – tai jau bus mirtis kitiems, ne man, ne mano.

Duobkasiai paprašė nupirkti druskos pakelį – pašalui švelninti, o gal – kad žemė būtų biresnė. Mes galėtumėm pasiūlyti sąžinės. Grauziančios tris likusius gyvuosius dėl to, jog ketvirtasis pasitraukė.

Kaltės jausmas – dopingas auginti patetikos raumenims. Koks raumeningas sielvartas.

Vasario 24

Tėvas nuplaukė puraus, tamsiai gelsvo smėlio upe, ir jo valtys šonus braukė eglėšakės.

Galėtų būti beveik sapnas: kiek daugiau nei prieš ketvirtį amžiaus sniegas iškrito anksti, spalio mėnesį, o bulvės dar nenukastos. Mudu su motina stovim galulaukėj įsitvėrę pintus krepšius, o nuo mūsų balto, apsnigto lauko viduriu verčiasi juoda garuojanti vaga, kurią aria tolstantis, mažėjantis tėvas.

2001 m.

VAKARAS SU GANYTOJU

Skiriama Venedikto Jerofejevo atminimui

Nusipirkau degtinės ir kažkokio dažyto skysčio – užsigerti. Jau buvo vakarop, už lango nei pavasaris, nei purvas. Taip būna tik galvoje. Sumuštinių nutariau nedaryti. Pats aš dabar kaip sumuštinis, vis krentu, ir vis snukiu į purvą. Purvas, pasirodo, irgi ne šiaip sau, o mėšlas. Ir kas skaudžiausia, kad tai savas, gimtasis mėšlas. Netgi nuoširdus, bet dėl to ne mažiau dvokiantis. Tai aš kaip sumuštinis veidu – į jį. Kam man tie sumuštiniai. O agurkiukų marinuotų užmiršau nusipirkti. Mažutėlių, stangrių, kaip tik degtinei užkąsti. Užmiršau ir viskas. Nebeisiu gi dar sykį vien tik dėl agurkiukų. Nors jie to ir verti, vis tiek nebeisiu. Maktelėjau, pauosčiau, užsigėriau. Vieniša pasidarė. Labai. Ir šiluma dvasinė, bet nuo jos tik dar labiau širdį kausto. Ir tuomet taip keiktis norisi. O keiktis

tarsi nėra iš ko. Visi keiksmi šlykštūs, užsienietiški, argi gali nuo tokių palengvėti. Ir ne žodžiais norisi keiktis, ne kalbos dalimis, o taip iš esmės, *de profundis*^{*}, kaip sakoma, ontologiškai^{**}. Užsirūkiu, ir žodis „ontologiškai“ kažkaip staiga susipainiojo su „onkologiškai“^{***}. Tai koks gi čia „dūmas širdį ramina“... Neramina, tik dar labiau sudrumscia, ir nepalengvėja, jokios prošvaistės sieloje, visai kaip banginio pilve pranašui Jonai^{****}. Jis ten sėdėdamas pranašauja, užkeikimus visokiausius švaisto, pragaro liepsnomis, Paskutiniu Teismu grūmoja, o banginiui nusišvirkšt ant viso šito. Kas jam, banginiui, tos liepsnos, jeigu jis nuo galvos iki uodegos vandenyje tūno. Ir dar sūriame vandenyje, kaip marinuotas agurkiukas... Bet jau neisiu aš dabar dėl jų...

– Eik, žiopoly! Tu juk kasmets dėl ėdesių skundies. Kas tau kalts? Eik, žiopoly!^{*****} – staiga pasigirdo man už nugaros. O balsas toks evangelinis, skamba taip pat kaip „Stok! Šausiu!“

Atsisukau, diedas ant sofos sėdi, kareivišką milinę apsivilkęs, be antpečių, be jokių atpažinimo ženklų, tik skvernai atspurę, siūlgaliai iki pat grindų nutįsę. Iš po siūlgalių kažkas kyšo.

– Kas čia, – klausiu atsargiai, tarsi tik tai mane dabar labiausiai ir domintų.

– Sopagai^{*}, – išdidžiai atšauna diedas ir nedviprasmiškai žiūri į stiklinę su turiniu.

– Sopagai, – kažkodėl apsidžiaugiau, paimdamas iš jo rankų stiklinę jau be turinio. Ir tuomet mano galvoje prasidėjo nesibaigiantys Šiluvos atleidai – štai kaip keikiamasi ontologiškai!

– Ko išsišiepei, – klausia mano ontologinis kareivis be atpažinimo ženklų. – Mažu pečenkos vėl iš pilvo veržiasi laukan^{**}?

– Veržiasi veržiasi, viskas man dabar veržiasi, bet nuotraukose tu visai nepanašus į save, greičiau į kažkokią Egipto faraono mumiją ar sfinklą, o ten, kur prie Universiteto tave pasodino^{***}, apskritai primeni suanglėjusį tankistą, o gal Pirčiupių motiną^{****}, tik sėdinčią. O gal tavo paminklas pavargo? Bet kokį čia „sopagą“ esi užsivilkęs? Didelis audimo ir drapanų specialistas, o šė tau.

– Kokio audimo, – prašneko mano svečias jau nebe „stokšausiu“ balsu. – Matai, niekad nesu girdėjęs tokios nesąmonės, kad pilvas žmogui dėkodamas nusilenktų: todėl jums pilvai nuogi didei pasiklonios, kad jūsų mylista juos vėl padengt nepatingot^{*****}.

– Tai ar čia poezija, – klausiu, paduodamas jam stiklinę su turiniu.

– Poezija, – atsako jis, grąžindamas jau be turinio.

– Iš meilės, vadinasi, – gėriuosi, nes esu slaptas poezijos mylėtojas ir netgi su lengvais, nepavojingais, bet vis dėlto iškrypimais.

– Iš, – sako jis.

– Jeigu jau myli, tai galima ir su pilvu?

* *De profundis* (lot. – iš gelmių) – 130-oji psalmė, tapusi lotynišku bažnytiniu himnu. Tai – rauda, kuria šaukiamasi Viešpaties malonės. (Red.)

** Ontologiškai – būtiškai. Ontologija – filosofinė būties teorija. (Red.)

*** Onkologiškai – susietai su onkologija. Onkologija – medicinos šaka, tirianti navikus. (Red.)

**** Pagal Bibliją, Dievas liepė pranašui Jonai eiti Ninevę ir sakyti žmonėms, kad jų miestas bus sunaikintas. Bet Jona nepaklausė ir pabėgo išplaukdamas laivu. Užėjus stipriai audrai jūreiviai manydami, kad dėl to kaltas Jona, išmetė jį į jūrą. Tada Dievas pasiuntė didelę žuvį, kuri jį prarijo. Jis išbuvo žuvies pilve tris dienas ir tris naktis. Jona meldėsi, kad Dievas jį išgelbėtų. Tada žuvis jį išspjovė į krantą. (Red.)

***** Eilutė iš Kristijono Donelaičio (1714–1780) poemos *Metai*. (Toliau bus žymima: „Donelaičio eilutė“) (Red.)

* Sopagai (rus. *cano2*) – auliniai batai. Šį žodį poemoje *Metai* vartoja Kristijonas Donelaitis. (Red.)

** Donelaičio eilutė. Pečenka – kepsnys (slavizmas). (Red.)

*** Prie Vilniaus Universiteto Centrinų rūmų stovi K. Bogdano skulptūra „Kristijonas Donelaitis“. (Red.)

**** „Pirčiupių motina“ – paminklas Pirčiupių kaimo tragedijos aukoms atminti. 1944 m. birželio 3 d. keršydami už sovietų partizanų nužudytus kelis vokiečių kareivius, SS kareiviai išplėšė kaimą, o Pirčiupių gyventojus sudegino gyvus. Žuvo 119 žmonių. Išsigelbėjo 39 gyventojai. Tragedijai atminti 1947 m. buvo pastatyti du aukšti kryžiai, vėliau jų buvo pastatyta daugiau, tačiau juos sunaikino sovietai. Po II pasaulinio karo kaimas atstatytas. 1960 m. pastatytas minėtas paminklas liūdinti „Pirčiupių motina“ (autorai skulptorius G. Jokūbonis ir architektas V. Gabriūnas), kuriam 1963 m. suteikta Lenino premija. (Red.)

***** Donelaičio eilutė. Pasikloniot – pagarbiai nusilenkti. (Red.)

– O kaipgi be jo, – sako, ir vėl „stokšausiu“ intonacija: – Rods, tiesa! visai reikia pilvui reikalą provyt*...

Ir nutilo, nes, mėgindamas pirštu atsignybtį pašteto „apvalkale“, numetė atgnybtą ant žemės, atsargiai pakėlęs pauostė ir susiraukė:

– Vėmalais dvokia. O tu agurkiukų tingi, snargly!

Ir vėl man atlaidų varpai per sielą ritasi – žodžio meistras!

– Atsimenu, – šaukiu bijodamas, kad tuojau pat užmiršiu:

– Ir girti kits kitą prie galvos nusitvėrę, nei razbaininkai ant aslos vemdami tąsos, kad vėmalai visur per visą karčemą teška**.

– Želėk Dieve, – susimąstė mano svečias, – jaunas būdamas daug syk nesvietiškai vėmiau... Bet ne visi, – susizgribo, – ne visi kaip razbaininkai, daugiau buvo tokių, kurie šventoms dienoms bažnyčion bėgdavo greitai.

– Koks vaizdas, – man gražu, net paširdžius gelia. – Mes, atsimenu, bėgdavom tai nuo gintarinės Baltijos, tai iki olimpinės maskvos, tai nuo infarkto, o jūs – į bažnyčią! Nuostabu, neįtikėtina. Betgi smirdėdavo subėgę visi, ar ne?

– Tai bjaurybė, kad plaukai pasišaušia begirdint, – sukikeno mano sielos ganytojas, – nenaudėli, nesvietiškai glūpas akis užsipylęs zauniji niekus***, – ir grąžino be turinio.

Mane ištiko įkvėpimas, ir aš ėmiau paistyti kažką apie sušiktą švietimo sistemą, kad mums liepdavo mokytis visai neįdomias ištraukas iš jo kūrybos, apie saulelę, kuri, tarsi kosmonautas Gagarinas****, lipdama į dangų kažkodėl juokiasi, apie ratus, kurie nesijuokia, nes braška, apie nukvakusius gandrų, kurių lizdas su sparais ar be spalų, o jie dirba, kažkokius rąstus kaip Leninas per komunistinį subotniką***** tampo, žodžiu, atvėriau sielą iki pat gelmių, net pačiam tų gelmių baisu pasidarė.

Ganytojas tik išbalo kaip stomatologinis kabinetas, tik pasipurtė ir vėl pradėjo „stokšausiu“:

– Ką dirbi? Ar jau visai nesigėdi? Juk tu jau kaip šūdvalis mėžinyj pasirodai, ar girdi, kaip šūdvalis jau šūde pasmirdai!*****

– Ganytojau, nesuprantu. Sieloje mano karalius su karaliene tuokiasi, ir sulig kiekviena tavo ontologine kolione filosofinį akmenį gimdo, bet ko tu ant manęs rėki? Degtinę mano geri, paštetas „apvalkale“ tau vėmalai. Nepatinka, apleisk mano vienišą būstą ir, taip sakant, skirkimės ir vapėti paliaukim!

– Stui, nešvankėli, – švelniai sumurmėjo mano sielos gidas šį vakarą, ir aš supratau, kad jis mane truputį myli.

– Žmogaus ir gamtos simetrija, – minkydamas laimingo pašteto rutuliuką susimąstė ganytojas, – manai, aš šiaip sau apie gandrų ir kitus žvėris. Lizdas – mažoji geometrija, bet ji idealiai atspindi didžiąją dvasios geometriją. Jeigu nemoki susikrauti lizdo, tai kas gali būti tavo galvoje, šūdvali.

– Prašnekai... Benedictas Baruchas de Spinoza*, – sukleketavau kaip gandas ant kraigo. – Bet man gražiau, kai koliojiesi**. Koliojiesi, o atrodo, garbini ir šlovini. Su visais vėmalais, šūdais, sopagais ir smirdais!!!

* Donelaičio eilutė. Provyti – gaminti, dirbti, ruošti. (Red.)

** Donelaičio eilutė. Razbaininkai – plėšikai. (Red.)

*** Glūpas – kvailas, paikas. (Red.)

**** Jurijus Gagarinas (1934–1968) – rusų kosmonautas, 1961 m. balandžio 12 d. apskriejęs Žemę kosminiu laivu „Vostok“ ir tapęs pirmuoju žmogumi, pakilusiu į kosmosą. (Red.)

***** Sparai – gegnės, ramsčiai; spalai – pabėgiai; subotnikas – Lenino laikais įsteigta kolektyvinė šeštadieninė talka (Red.)

***** Donelaičio eilutė. Mėžinyš – mėšlo krūva, mėšlynas. (Red.)

* Benedictus Baruchas de Spinoza (Benediktas Spinoza, 1632–1677) – iš Nyderlandų kilęs naujųjų amžių filosofas, proto religijos pagrindėjas. (Red.)

** Kolioti(s) – plūsti(s), koneveikti. (Red.)

Ir vėl pradėjau nusišnekėti, samprotavau apie maldos panašumą į keiksmus, t. y. atvirksčiai, – kad koliojimasis yra tam tikras dvasinis išsituštinimas, o kai išsituštinis – palengvėja, vadinasi, apsivalęs, sielai šviesiau, tai argi ne garbė Aukščiausiam. Po to mudu dar sykį pasidalinome dvasine šiluma, ir aš prikibau prie jo, ar jis tiki Dievą (sakė, tiki), ėmiau priekaištauti, kad jie, protestantai, sudergė savo religiją, nes atsisakė Bažnyčios tarpininkavimo tarp Dievo ir žmogaus, o kartu sugriovė apsaugines sienas, sunaikindami šventuosius vaizdinius, kurie atspindėjo svarbias pasąmonės sferas.

– Nei jums Kazimiero, nei jums Jurgio, nei Mergelės Marijos, štai kokie surūkėliai esat, – pritrūkau išminties ir nedelsdamas išgėriau.

– Ak, broleliai, – sučiulbo ganytojas, mėgindamas į burną susiversti artipilnės peleninės turinį, – ak, išbuskim irgi pajuskim, kaip visur išsižioję peklos plyšta bedugniai ir kaip pekliškas razbaininks mūsų gadynę su savo mokslais velniškais sudūkina visą. Vogt, klastuot, išplėst ir su gvoltu pasisavint, šelmystes pramanyt, kekšaut bei Dievą paniekint... Taip pons Kristus pats bei jo mokintinių raštai, ir visų šventųjų prarakų žodžiai mus guodžia***...

Aš atėmiau iš jo peleninę ir įbrukau stiklinę su turiniu.

– Būtent, prarakų žodžiai, prarakų, ganytojau. Poną Kristų turit, prarakų jūs turit, o Mergelę – prakišot. Ir vis per savo darbštumą, smalsumą, racionalizacijas...**** Pats pažiūrėk, – graudinau savo išmintimi ganytoją, – kokie nuobodūs tavo veikalo specialistai, kurie labai teigiami kaip komsomolcai* – tik čirška spirga, šokinėja, į baudžiovą bėga greitai, į bažnyčią – dar greičiau. O kurgi nubėgs? Va, tau ir prarakai, teisybę jie, parazitai, sakė, mokslas – velniškas dalykas. O štai Slunkius – tikras katalikas, su juo aš būtinai į žvalgybą eičiau, ir į kalnus, ir dar kur nors, tik kad nešaudytų niekas ir nemokintų moralės arba meilės tėvynei.

Pasinėręs į teologinius apmąstymus nepastebėjau, kad mano pašnekovo kambaryje nebėra. Taip, pagalvojau, diskusija pasiekė apogėjų, Sizifas užritino savo uolos gabalą** į viršų, ir dabar jau pradės bildėti į pakalnę. Ganytojau, sušnibždėjau nuolankiai, ar tai jau viskas, ganytojau, šaukiausi pagalbos kaip laivas jūroje, pilnas girtų matrosų, negi dabar jau arkliai pasirodys? Negi niekas nebeišgelbės mano sielos, avelės, kuri ir yra ta, būtent ta vienintelė, dėl kurios reikia mesti devyniasdešimt devynias ir eiti ieškoti vargšės paklydėlės, drebančios ir mekenančios?

– Taipgi bežiūrint man jau dūšiai pikta pastojo. Ir aš, pro duris iššokęs, vėmti pradėjau. Taip nesvietiškai nusivėmęs, vėl pasirodžiau***, – pasigirdo „stokšausiu“ ganytojo balsas tarpduryje ir man palengvėjo. Kaip man palengvėjo, net užmiršau visas religines nesantaikas ir dar sykį išpažinau ganytojui meilę bei ištikimybę, pažadėjau susitvarkyti, išsišluoti, išsiplauti, išnešti tuščius butelius, žodžiu, kapitalinį kūno ir dūšios remontą. O jis, žaltys, man į tai:

– Juk dar čėso yra, ir mes atliksime darbus. Žinom juk, kad ratas sens, pamaži besisukdams, tą daug syk apgauna, kur vis ritasi šokdams...**** – Ir atsisėdo išsproginęs akis kaip pelėda, ir visai kaip pelėda galvą į šalis sukinėja, nieko nebekalba, tik sukinėja ir sukinėja, lyg jam apykaklė graužtų.

– Bene į katalikybę atsivertei, ganytojau, – susigraudinau ir nei iš šio, nei iš to (tiesą sakant, „moterų klausimas“ visuomet iškyla kulminacijos metu) leptelėjau: – ganytojau, tu ir apie sopagus, ir apie prarakus visko daug žinai. Pasakyk, man, idiotui, kaip ten su Adomu ir Ieva, kuris vis dėlto iš jų

*** Donelaičio eilutės. Gvoltas – valstiečių prievolės dvarininkui forma. Atliekama darbo dienomis per darbymetį. Skiriamas didysis ir mažasis gvoltas. Panaikintas 1861, Užnemunėje galutinai panaikintas 1864. Prarakas – dangaus šventasis, Dievo pagalbininkas. (Red.)

**** Racionalizacija – darbo priemonių, metodų, organizavimo gerinimas, tobulinimas. (Red.)

* Komsomolcas (rus. Комсомол) – sudurtinis sutrauktinis žodis iš „Komunističeskij Sojūz Molodioži“ (Komunistinė jaunimo sąjunga). Komsomolcai – šios sąjungos nariai. (Red.)

** Graikų mitologijoje Dievai pasmerkė Sizifą tolydžio ridenti didžiulį akmenį į kalno viršūnę, nuo kurios šis vis nuriedėdavo veikiamas savo svorio. (Red.)

*** Donelaičio eilutės. (Red.)

**** Donelaičio eilutės. (Red.)

buvo viršuje, kai jie pirmą sykį suėjo. Juk vadovėlių tuo metu nebuvo, gerbiamas Kamasutra^{*****} dar net vystyklusose negulėjo, pats Sutvėrėjas šiuo klausimu net Mozei^{*****} nieko aiškaus nepasakė, vis kažkokios užuominos, metaforos, akmenys... O klausimas svarbus – komunizmas, fašizmas, feminizmas*, – iš proto galima išėiti, kiek visokių judėjimų buvo, ir vien tik dėl to, kad neaišku – kas turi būti viršuje, o kas apačioje?

Ganytojas valandėlei sustabdė savo pelėdiškus judesius, pažvelgė į mane kaip Abraomas į Izaoką, žagtelėjo, vieną ranką ištiesė į priekį, o kita nusitvėrė už sprando. Šoks „kalink“, pamaniau, bet baimės nejaučiau nė trupinėlio. O jis žagtelėjo ir vėl „stokšausiu“ balsu:

– Ak Adom!... pirms žmogau išdykusio... svieto. Tu su savo Ieva... sode... pavasarį... ir gėrybes uždraustas slaptoms... paragaudams... Dievs, tave koliodams... žemę visą prakeikdams... dėl raspustos... iš rojaus išmetė... laukan**.

Ganytojas, nors ir įtempęs visas likusias jėgas, kalbėjo žagtelėdamas labai jau harmoningai, ir man nuo tokio dieviško hegzametro^{***} sieloje nesiliaudami skambėjo prisikėlimo varpai. Bet po to jis ėmė kolistis vis minėdamas kažkokį Ruigį ar Rugį^{****}, ir dar vokiškai, kad aš jau nieko nebesupratau, išskyrus „šaiže“, kurį dėl viso pikto verčiau kaip lietuvišką „šūdas“.

Taigi mes su ganytoju jau ritomės nuo kulminacijos viršūnės kaip to sukčiaus Sizifo uolos gabalas, išmintimi ir kolionėmis smagiausiai švaistėmės, Heraklitas^{*****} už lango po tamsią upę nosim šniurkščiodamas braido, o mums – nors iš muškietų varnas šaudyk, nusišvirkšt dabar mums Heraklitas, mes į savąjį vandenį įbridom, mes dabar „kaip žuvys vandenyje“. Tegul de Spinoza, Benedictas arba Baruchas, ar koks jis ten, savo tulpes* ir geometrijas mums po kojų kloja, šikt eik, sakysim, Spinoza tu, stipena tu, panašus esi į rato stipiną, kur ant ašies braškėdamas sukasi sunkiai, tai ir sukis sau, netrukdyk žmonėms poezija dalintis, dvasinę šilumą vienas kitam skleisti.

Staiga – skambutis. Neatsiliepsiu, raminu ganytoją, nors jis ir taip jau nurimęs, čia ne Jerichono triūbos**, kad taip imčiau ir atsiliepečiau. Bet skambina į duris, o tai visuomet kebliau, neatidarysi, o ten vagys, žiūrėk, jau ir krapšto spyną, namie, vadinasi, nieko nėra, viskas galima. O jeigu pamatys čia mudu su ganytoju dvasinės šilumos sklidinų, kaip jie pasijus? Nepatogu bus jiems, ir man nepatogu,

***** Kamasutra – senovės indų eiliuotas tekstų rinkinys skirtas kamos (meilės) temai. Laikoma esminiu sanskrito literatūros tekstu apie meilę, taip pat meniniu sekso žinynu. Autorius – Vatsjajana, gyvenęs III–IV a. (Red.)

***** Mozė – judėjų penkiaknygėje (Toroje) ir Biblijoje minimas pranašas, išvadavęs izraelitus iš Egipto vergovės ir atvedęs juos per dykumą iki Kanaano sienos. (Red.)

* Komunizmas (iš lot. *communis* – bendras) – marksistinėje teorijoje visuomeninė-ekonominė santvarka, pagrįsta visuomenine gamybos priemonių nuosavybe. Klasikinio komunizmo pradininkais laikomi Karlas Marksas (1818–1883) ir Frydrichas Engelsas (1820–1895). Jų idėjos remiasi kapitalizmo kritika, prigimtaine lygybe, skelbia privačios nuosavybės nereikalingumą (ateityje), beklasės visuomenės (pagrįstos gamybos priemonių bendra nuosavybe ir lygiu produkcijos padalijimu) susikūrimo būtinybę. Fašizmas – dešinioji pakraipos autoritarinį politinį judėjimą, kuris nuo 1922 m. iki 1943 m. valdė Italiją, vadovaujant Benito Musoliniui. Komunistinėje propagandoje fašizmu vadinamas bet kokios formos antikomunizmas.

Feminizmas – visuomeninis-politinis judėjimas, kurio tikslas yra pasiekti, kad moterys turėtų visas politines, socialines ir ekonomines teises bei galimybes, kokias turi vyrai. Pirmoji feminizmo banga – kova dėl balsavimo teisės (XIX a.–XX a. pradžia). Antroji banga kilo XX amžiaus septintojo dešimtmečio pabaigoje – tada pradėta kovoti už lyčių socialinių santykių, šeimos struktūros bei kultūros nuostatų keitimą. (Red.)

** Dobelaičio eilutės. Raspusta – pasileidimas. (Red.)

*** Hegzametas (gr. *hex* – šeši; *metron* – matas) – antikinės eilėdaros šešių daktilinių pėdų eilutė. Hegzametu parašyti Donelaičio *Metai*, taip pat graikų (Homero) eposai *Iliada* ir *Odiseja*, Vergilijaus *Eneida*, *Georgikos*, kt. (Red.)

**** Pilypas Ruigys (1675–1749) – Mažosios Lietuvos filosofas, filologas, tautosakininkas, giesmių eiliuotojas, vertėjas, evangelikų liuteronų kunigas. Gyvendamas Valtarkiemyje (netoli Tolminkiemio), bendravo su Donelaičiu. (Red.)

***** Heraklitas (Herakleitas, 544–483 m. pr. Kr.) – senovės graikų filosofas, natūrfilosofas – jam rūpėjo suprasti gamtos pasaulio paslaptis. Jo mąstymui būdingas gilinimasis į save, sielos tyrinėjimas. Jis buvo pirmasis, kuris įsisaumonino filosofiją kaip užsiėmimą ar pašaukimą, todėl jį galima vadinti pirmuoju „tikruoju“ filosofu. Heraklitui būdingas painus stilius, kalbėjimas mįslėmis, todėl jis buvo pramintas *Tamsiuoju*. (Red.)

* Minėtas filosofas Spinoza kilęs iš Nyderlandų, kurie garsėja kaip tulpių kraštas. (Red.)

** Legenda pasakoja apie Jerichono šturmą: judėjų kariuomenė pūtė triūbas, garsiai rėkė, miesto sienos sudrebėjo ir griuvo. Kai kurie XX a. mokslininkai laikėsi nuomonės, kad sienos galėjo griūti nuo didelio ypatingo dažnio garso, kurį skleidė specialios konstrukcijos Jerichono triūbos. (Red.)

ką jau kalbėt apie ganytoją, tas tai juk dvasininkas, ką jam, biblija mosuoti ar prakeikti kaip tam vargšui Jonai. Bet kad plėšikai – ne banginiai, ir ne agurkiukai, nušauti gali, va ir bus dočys su plaučiūnu***. Atidariau – o ten žmogus su maišu stovi ir žiūri į mane įtariai. Tai, sakau, jūs adresą supainiojot, picos mes neužsakėme.

– Bulvių turiu, – sako. – Nereikia?

– Bulvių, – išsigandau, pagalvojęs apie „čipsus“. – O agurkiukų neturit?

– Agurkams dar anksti, – sako žinovo tonu.

– O ką, bulvėms jau pats metas? Žiema dar nesibaigė. O jos jau auga, veisiasi, keroja velnio sėkla.

Pamatęs mano nuoširdų susidomėjimą, žmogus irgi pūstelėjo į mane dvasinės šilumos gūsj.

– Žinai, – sako, – nesivalkiočiau aš čia su tom bulvėm, bet matai, trūksta.

– O ko joms trūksta? – mėginu išlaikyti kiaulišką inteligento toną, nors išeina išlaikyti tik „kiaulišką“, nes man juk dabar nieko netrūksta, aš dabar toks tobulas, tobulesnis už patį Gajų Julijų****, ne tik Rubikoną****, pačią Nerį galėčiau peržengti kojų nesušlapęs!

– Kam trūksta? – dabar jau taip pat labai inteligentiškai susirūpina žmogus su maišu.

– Mums su ganytoju labiausiai agurkiukų trūksta, marinuotų, stangrių, tokių kaip Žanos d'Ark* krūtys.

– Žanos nepažįstu, – nusimena. – Bet galiu Mariną atsivesti, o kartu gal ir agurkiukų...

– Ne, – griežtai protestuoju, – žinote, čia pas mane dvasininkas svečiuojasi, pamokslininkas, idėjinis ir dvasinis būrų vadas, Immanuelio Kanto** pusbrolis ir sūnėnas. Netilpsime. O dar Marina! Jis jau du išgrūdo dėl raspustos, adomą su ieva – ne, nieko neišeis.

– Tai duok du litus...

Atsibudau, o pagalvė gumbuota, ašaromis sulaistyta, šiurkšti ir gumbuota. Yra tokių pagalvių, kurios prikištos gydančiųjų savybių, bet kas į pagalvę prikišo bulvių? Argi jos gali gydyti? Pro langą – saulelė atkopardama, įkyri kaip venerinė liga. Pakėliau galvą, vos vos pakėliau, bet ir tiek užteko suprasti – dingo ganytojas. Gal jo nė nebuvo. Bet iš kur tuomet sopagai vidury kambario ir nuo visų sienų į mane su užuojauta žvelgiantys prarakai, tarsi aš būčiau Šventoji Motina. Ne Motina aš, prarakai, bet žiūrėkit, žiūrėkit, parazitai, mano širdis taip pat perverta septyniais sielvarto kalavijais, žiūrėkit ir verkit, kol jums akys nuo ašarų išpus.

1999 m.

Sigitas Parulskis, „Šiaurinė kronika“, *Nuogi drabužiai*, esė rinkinys, Vilnius: Baltos lankos, 2002, p. 80–88, 192–198.

*** Dočys su plaučiūnu – Donelaičio *Metų* personažai, pateikiami kaip neigiami. (Red.)

**** Gajus Julijus Cezaris (Gaius Julius Caesar, 100–44 m. pr. Kr.) – Romos valstybės veikėjas, karvedys, rašytojas, kilęs iš patricijų Julijų giminės. Jis išplėtė Romos valstybės ribas iki šiaurės Atlanto pakrantės ir prie Romos prijungė visą dabartinės Prancūzijos teritoriją, taip pat buvo įsiveržęs į Britų salas. Gajus Julijus Cezaris turėjo puikius karinio stratego ir taktiko gebėjimus, nugalėjo priešininkus pilietiniame kare ir tapo Romos valstybės valdovu. (Red.)

***** „Peržengti Rubikoną“ – populiarus idiomai, kuri reiškia pereiti ribą, nuo kurios nebegrįžtama. Rubikonas senovėje buvo riba tarp Romos miesto teritorijos ir Romos provincijos Cizalpinės Galijos. Romėnų teisė draudė karo vadams įžengti į Romos miesto teritoriją su kariuomene. Julijus Cezaris su savo legionais perėjo upę 49 m. pr. Kr., taip paskelbdamas karą, kuris jam nulėmė valdžią. (Red.)

* Žana D'Ark (Jeanne d'Arc, arba Joana Arkietė, arba Orleano mergelė, 1412–1431) – prancūzų nacionalinė didvyrė, Katalikų bažnyčios šventoji. Vykstant Šimtamečiam karui tarp Prancūzijos ir Anglijos, Žana d'Ark regėjo mistines vizijas, ir, kaip ji teigė, jų įtakota nusprendė turinti misiją išvaduoti Prancūziją iš anglų okupacijos. Iš valstiečių šeimos kilusi 16 metų mergina su draugais išvyko pas karalių. Galiausiai, gavusi jo sutikimą, Žana d'Ark pradėjo vadovauti nedideliams kariniams daliniams. Žana D'Ark tapo Prancūzijos liaudies vienybės ir kovos už nepriklausomybę simboliu. (Red.)

** Immanuelis Kantas (Immanuelis Kantas, 1724–1804) – lietuvių kilmės Prūsijos filosofas, klasikinės vokiečių filosofijos pradininkas. (Red.)